

EĞİTİM KUPONLARI: EĞİTİM FİNANSMANINDA ALTERNATİF BİR YAKLAŞIM

Prof.Dr. Muhsin Hesapçioğlu *

GİRİŞ

Son 20 yıldır Vouchers of Education (eğitim kuponları) gerek USA'da gerekse İngiltere'de eğitim ekonomisini meşgul etmektedir ve git-tikçe artan bir popularite kazanmaktadır (J.P.VOGEL 1972; H.MADING 1984, s.259-279). Eğitim kuponları ile finansman, eğitimde finansmanın te-melden bir yeniden düzenlenmesini gerekli kılar. Bu yolla finansman pren-sibi kuramsal olarak çok basittir: "Public School"ların kamu bütçesi yo-luyla finansmanı yerine her çocuk seçtiği okula vereceği bir kupon alır. Okul kuponu kamunun birimlerinde bozdurur ve bu şekilde finanse edilmiş olur. Aynı husus yüksek öğretim ve yetişkin eğitimi kurumları için de geçerlidir. Fakat uygulamada karmaşık bir hal alır.

2. Modelin Esasları ve Uygulama

Eğitim finansmanında eğitim kuponunun isim babalığı monetarizmin baş temsilcisi olan Milton FRIEDMAN' aittir. M.FRIEDMAN' "Kapita-lizm ve Özgürlük" adlı eserinde (M.FRIEDMAN 1988, b,143-177) bu konu-daki düşüncelerini açıklar. Kendisi bu eserinde aynı zamanda neoklâsik iktisat kuramına göre de eğitim finansmanının bir açıklamasını yapar. Neoklâsik iktisat kuramında eğitim finansmanı eğitimin ilk öğretimden yüksek öğretime kadar salt sosyal mal oluşundan karma ve salt özel mal oluşuna göre değişmektedir (M. HESAPÇIOĞLU 1989, s.183-221; G.AKALIN 1989; M.ÂDEM 1982).

Aşağıdaki eksen "eğitim" malının (hizmetinin) salt sosyal ve salt özel mal oluşunu göstermektedir:

salt sosyal mal	karma mal	salt özel mal
olarak eğitim	olarak eğitim	olarak eğitim
Örnek:	Örnek:	Örnek: bir bilgi
ilköğretim	yükseköğretim	sayar kursuna gitme.

* M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Öğretim Üyesi

Salt sosyal malların finansmanı toplanan vergilerden devletçe gerçekleştirilirken, salt özel malların finansmanı o özel malları tüketenlerce yapılmaktadır.

Eğitim kuponları yoluyla finansmanın uygulama problemlerini tartışmadan önce, eğitim kuponları yoluyla finansmanla ne kazanılmak isteniyor, sorusuna cevap vermeye çalışalım. Bu finans sisteminin getirdiğini iddia ettiği avantajlar şöyle sıralanmaktadır:

(a) okulları daha bağımsız yapmak.

(b) toplumun, daha kuvvetli bir şekilde, okulların gelişimi ile ilgili sorunlara katılımını sağlamak.

(c) okullararası yarışma yoluyla okulların kalitesini yükseltmek.

(d) öğrencilerin bileşimini daha kuvvetlice genel sosyal ortalamaya yaklaştırmak.

Şimdi bu avantajların herbirini kısaca açalım.

Eğitim kuponları yaklaşımı, yerel okul idarelerinin ve "public schools" ların, okul reformları başlatmak vekaliteli bir okul sistemi kurmak konusundaki güç ve hazırlığına karşı bir güvensizliği dile getirir. Buna karşın okullar konusundaki yenilikleri başlatma inisiyatifi "private managed schools"lara ait kabul edilir. Eğitim kuponlarının verilmesiyle yine bir taraftan halk, toplum, okullar üzerine daha güçlü bir kontrol elde ederken, diğer yandan okul seçiminin serbestliği hem okullar arasında yarışmaya neden olacak ve okulları daha bağımsız yapacak, hem de okul nüfusunun sosyal ve irksal bir karışımı gerçekleştirilecektir. Çünkü, serbest bir okul piyasasının oluşturulmasıyla kaliteli okullar en fazla öğrenciyi, en fazla kuponu ve bu nedenle en fazla kaynağı alacaklar, hareketsiz, ağır okullar da bu yolla yenilikler yapmaya mecbur bırakılacaklardır. Burada, okulların belli asgarî standartlara uymaları halinde, bu okulların public ya da private schools olup olmadıkları önemli değildir. Sistem aynı zamanda tek tek okulların bağımsız bir mali yönetimini de içerir. Bu asgarî standartlar belirlenir ve kontrol edilir. Bu belirleme ve kontrolü artık yerel okul idaresi değil, temsili bir board tarafından yönetilen bir agency yapar. Toplumsal güçler okul üzerine sadece bu yolla etki etmezler, aynı zamanda, okulların amaçları ve programları konusunda informasyonlar yayınlamaları ve okulların her zaman değiştirilebilmeleri yoluyla da etki ederler. Ebeveyle tatmin edici bir okul bulmazlarsa yeni bir okulun kurulması için bir girişim başlatırlar. Kupon sisteminin Amerika'daki savunucuları da sistemin basit ve düzenlenmemiş haliyle uygulanması halinde avantajlar değil, zararlar getireceğini biliyorlar. Şöyle ki;

- Ebeveynler serbest okul seçimini belli okulların hâkimiyeti için kötüye kullanabilirler.

- Eğitim sistemi içinde o ana kadar teşvik edilmemiş, haksızlığa uğramış, ihmal edilmiş gruplar iyi okullara yine gidemezler.

- Okullararasındaki yarışma kör kalır.

Bu nedenle bu sistemin savunucularından birisi olan Harvard Üniversitesi Modeli (Center for the Studie of Public Policy, 1970) düzenlenmiş bir kupon sistemi öngörüyor. Şöyle ki:

(a) Her çocuk, devletin benzer okul biçimlerindeki bir öğrenci için harcadığı değer tutarında bir kupon alır. Öğrenci kabul eden okul ihmal edilmiş çocuklar için, bu kuponun iki katına kadar ilâve bir zam alır.

(b) Bir okul ancak aşağıdaki koşulları yerine getirmesi durumunda kuponu paraya tahsil edilebilir:

- Okul ücreti kuponun değerinden fazla olmamalıdır.

- Her uygun öğrenci, boş yer olduğu sürece, kabul edilir. Mevcut yerlerden daha fazla öğrencinin başvurması durumunda yerlerin yarısı için kura çekilir. Okula kabul etmeme ya da okuldan uzaklaştırma standart koşullara göre olur.

- Okul kamuya, amaçları, tesisleri, arz ettiği imkânlar ve finans durumu hakkında ayrıntılı bilgiler yayınlar.

- Okul amaçlar, tesisler ve arzettiği imkânlar bakımından belli asgarî standartları taşımalıdır.

Bu sistem public ve private schools'ları aynı zamanda içerir. Eğer bir okul yukarıdaki koşulları taşıdığında onun kimin tarafından (kamu ya da özel) organize edildiği önemli değildir. Bu duruma göre "public" "kupon okulu olarak kabul edilmiş her okul" olur, çünkü bu okul kamunun emrine amadedir. Buna karşın "private" ise, özel bir öğrenci seçim işini yapan okullardır.

Adı geçen Harvard-Çalışması, bu sistemin avantajlarını alternatif modeller yardımıyla tartışıyor:

- Sadece fakirleri destekleyen ya da daha az ihtiyacı olanlardan daha fazla bir şekilde fakirleri destekleyen bir model, okulların sadece istedikleri kadar öğrenci almaları ve okul ücreti talep etmeleri durumunda, ihmal edilmişliğin ihmal edilmişlik olarak kalmasına neden olur ve aynı zamanda orta tabakayı da hatırı sayılır bir oranda ihmal etmiş

olur, çünkü bu tabaka üst tabaka gibi zengin değildir, fakat alt tabaka gibi de desteklenmemiş olur.

- Eğer, bütün kuponların aynı değere sahip olduğu ve okulların ilâve bir okul ücreti talep etmedikleri, fakat okul seçiminin serbest olduğu bir model seçilmesi durumunda okullar görece olarak "ucuz" eğitilebilen öğrencilerin (çalışkan orta tabaka çocukları gibi) alımına yönelebilirler. Aşağı tabaka öğrencilerin toplandığı okulların düzeyi düşer, çünkü bu tür okullarda benzer araç-gereçlerde gerekli kalifiye emek uzun süre korunmaz.

- Son olarak sosyal açıdan bakıldığında bir diğer sistem de inandırıcı olamıyor. Bu sistemde kuponların değeri öğrencilerin (testlerle ölçülmüş olan) becerilerine göre ayarlanır. Burada test sonuçlarına karşı bir güvensizlik vardır.

Bu alternatif modeller ile ilgili açıklamalardan şu sonuç ortaya çıkmaktadır: Bir kupon sistemi eğitim ve sosyal politika bakımından ancak okul ücreti sorusunun ve öğrenci alımı sorusunun cevaplandırılması, düzenlenmesinden sonra kullanılabilir. Ayrıca, eğitim politikası bakımından öncelikle arzu edilen öğretim becerilerinin teşviki için ilâve finansiyel destekler düşünülebilir.

Sistem uygulamada, private managed schools'ların sınırlandırılmış öğrenci alımının, kupon sistemi ile arzulanan sonucun tam tersi bir sonuca, yani okulların eşitlenmesine yol açması durumunda daha kompleks hâle gelir. Eğer her okul her öğrenciyi alırsa ya da alımda kuraya başvurulursa, öğrenci bileşimi açısından okulun profili etkilenmiş ve azaltılmış olur. Bu sorunun çözümü uygulamada durumdan duruma farklı olarak gerçekleştirilmelidir.

Kupon sisteminin avantajları yanında bu sistem içindeki bir *circulus vitiosus*'a da işaret edilmektedir. Şöyle ki: Bir sürü private managed schools'un açılması ve bunların devlet okullarını istila etmeleri. Devlet kupon sisteminde kâğıt üzerinde baştan dezavantajlı gözüküyor. O gereken sayıda öğrenim yerlerini kullanıma hazır tutmakla yükümlüdür. Eğitim imkânına kavuşmamış hiçbir öğrenci kalmamalıdır. Serbest okullar ise doğaları gereği bu yükümlülüğe tâbi değildir. Düşünülebilir ki bir sıra yeni okul açılır, böylece öğrenci yerlerinde bir arz fazlalığı ortaya çıkar ve tek tek devlet okullarının öğrenci sayısı azalır ve yine böylece derslikler ve öğretmenler gereksiz hale gelirler. Devlet ise bu kapasiteleri muhafaza etmek zorunda olduğundan eğitim harcamaları gereksiz yere artar. Mamafif devlet baştan beri okulların çoğunluğunu arz etmektedir. Kupon sisteminde devlet okulları otonomi ve esneklik bakımından serbest okulla-

ra benzerler ve arzu edilen eğitim imkânlarını aynı şekilde hızlı olarak sunma yeteneğindedir. Her kamusal okul belli asgarî standartları taşımak zorunda olduğundan, bir serbest okul, bir devlet okulunun ilke olarak arzemediği bir imkânı arz edemez. Bu yolla yeni okul açılması ve bununla bir arz fazlalığı yaratılması engellenmiş olur.

Sonuçta yine kupon sisteminin yazarlarını maddeler halinde vermek gerekirse, aşağıdaki maddeler yazılabilir:

(a) Başta toplum, oradan giderek eğitim refomunda kupon sistemi bireye haklarını (okul seçimi) kullanmak suretiyle daha fazla otonomi tanıyor.

(b) Eğitim imkânları daha fazla farklılaşmış bir biçimde sunulmuş olur. Bu olgu bireysel ayrılıklardan dolayı bir modern eğitim ilkesidir. Bu talep bir yandan günümüzde **comprehensive schools** gibi çok amaçlı okulların kurulmasına neden olmuşken, diğer yandan da tek tek okullara daha fazla serbesti, bağımsızlık verilmesine neden olmuştur. Bu talep kupon sisteminin arzusuna uygundur. Çünkü kupon sisteminde vurgulama gayet açık olarak **pluralite** üzerindedir. Fakat bu husus modern eğitim sistemlerinde entegrasyon olmadığı ya da olmayacağı anlamına gelmez. Modern eğitim sistemleri entegrasyon olmadan yaşayamazlar, kupon sistemi de entegrasyonsuz gerçekleşemez. Bu entegrasyon zorunlu sınırlar içinde yapılması gereken bir entegrasyondur.

(c) Kupon sistemi ebeveynlere ve öğrencilere okulu reddetme imkânı tanır. Okul bu yolla öğrencilerini kaybetmekle kalmaz, aynı zamanda finansiyel kayıplara da maruz kalır. Okul tartışmasız bir varoluşun güvenliğini olmaksızın, azınlıkların arzularını dikkate almamayı yapamaz. Bu açıdan yarışma hakikî dinamiğini kazanır. Fakat bu kesinlikle sınırsız bir piyasa serbestisi anlamına gelmez. Kupon sisteminde de eşitlik temeline dayalı belli asgarî standartlarla, kamuca arzu edilen eğitim arzlarının kamuca yönetilmiş finansmanı ile eğitim sistemi uzun vadeli plânlanabilir ve demokratik olarak kontrol edilebilir.

(d) Kupon sisteminde ebeveynlerin reklam ve benzer kampanyalarla yanıltılma tehlikesi mevcuttur. Bunu önlemek için merkezî bir organ bu yanıltıcı reklamı önleme görevi alabilir. Bunun yanında okullara sürekli olarak kendi eğitim imkânlarını yayınlamak ve tartışmaya açmak mecburiyeti getirilir.

(e) Kupon sistemi ile ilgili olarak tartışılan bir konu da "okul sisteminin yeniden özelleştirilmesi" konusudur. Kupon sistemi taraftarları bu sistemle eğitim sisteminin yeniden özelleştirildiği iddiasına karşı

çıklarlar. Onlara göre kupon sistemi ile private managed schools en sonunda tüm nüfus katmanlarının gidebileceği okullar haline gelmektedir. Bunu "yeniden özelleştirme" olarak karakterize etmek, "özel okul" sözcüğünün bu serbest okulların kamusal karakterini çarpıtmasındandır. Kupon sistemiyle erişilen "yeniden özelleştirme" değil, kamu eğitim imkânlarının fazlalaştırılmış bir çeşitliliğidir. Devlet bu yolla, hâlen devlet okullarının finansiyel donanımı için geçerli olan şematik eşit muamele ilkesini aşma konusunda daha büyük hareket serbestisi kazanır. O ilâve finansmanla eğitim politikası bakımından belli, arzu edilir etkileri erişebilir, söz gelimi aşağı tabaka bölgelerinde okulların iyileştirilmesi ya da yeni modellerin teşviki yoluyla.

Eğitim kuponu ile ilgili düşünceler başlangıçta aynı zamanda, bu yolla kamu finans harcamasına daha fazla özel kaynaklar katmak ve böylece bütçeyi rahatlatmak amacından yola çıktılar. Fakat bu konudaki düşünceler pek gerçekleşmedi ve gerçekleşmiyor. Çünkü: Özel kaynaklar eğitim amaçları için ancak üst tabakaların kupon üzerine ayrıca okul ücreti ödemeleri ya da hiç kupon almamaları durumunda ek olarak mobilize edilebilirler. Fakat Harvard-Çalışması'nın bize açık bir şekilde gösterdiğine göre, okulların kuponla birlikte okul ücreti aldıkları andan itibaren hemen tekrar ebeveynlerin gelirine göre bir öğrenci seleksiyonu gerçekleşmektedir. Fakat öğrenci seçimi öğrenci fazlalığı durumunda öğrenim yerlerinin kısmen kura ile belirlenmesi yoluyla sınırlandırılırsa, zengin ebeveynlerin okulun ilâve gönüllü becerilerine olan ilgileri zayıflayabilir, özellikle, onların çocuklarının arzu etmedikleri bir okula düşmeleri durumunda. Fakat zengin ebeveynler her halükârda okul ücreti ödemek zorunda kalırlarsa bu durum muhtemelen onların kupon sistemi dışında bir özel okul aramalarına ve onu optimal bir şekilde donatmalarını etkisine neden olabilir. Gerçi bu konuda onlar engellenemez, fakat onlar kupon sisteminden uzak tutulma yoluyla da böyle bir davranışa teşvik edilmemelidirler. Eğitim kuponu ile ilgili tartışmalar bir hususu net bir şekilde gözler önüne sermektedir. O da şudur: Eğitim finansmanı normal eğitim politikasından koparılmış ve bir okulun toplum için ne anlama geldiği hususundan ayrı olarak ele alınamaz. Eğitim finansmanı, ne kadar paranın nerede kullanılacağı ve kime verileceği ile ilgili finansiyel kantitatif ve yönetsel teknik bir soru değildir. Kupon sisteminin "karşı modeli", bakışı, finansmanın, okul-toplum karşılıklı ilişkisi ile olan iç içe geçmişliğine yönelir. Okul devletin bir organizasyonu ve devletin vatandaşlara bir arzı olduğu sürece ve vatandaşlar mecburî öğrenim ile okula gitmeye zorlandıkça, okulun merkezî olarak vergi gelirlerince finansmanı sisteme uyuyordu. Fakat günümüzde artık öncelikli olan zorunlu öğrenim

olarak okula gitme değil, aksine vatandaşın okul eğitimi hakkıdır. Bireyin ona uygun bir eğitim isteği çoktan okulların farklılaşmasına neden oldu ve hâlâ okulun belli bir bağımsızlık kazanmasına neden oluyor.

Bu süreç sonuçta okul serbest seçimine götürecektir. Bu serbest seçim her okulun herkes için eşit girilebilirliğini şart koşar. Eğitim kuponu burada bu giriş için bir anahtar olarak düşünülüyor. Şimdi de kupon sistemi ile bağlantılı olarak Türkiye'de eğitim finansmanı olayını ele almak istiyoruz.

3. Türkiye'de Eğitim Finansmanı, Paralı Öğretim ve Eğitim Kuponları

Türkiye'de eğitimin finansmanı konusunda bir fikir edinebilmek için, Türkiye'de bütün öğrenim düzeyleri itibariyle eğitim arzının hangi kesimlerce gerçekleştirildiğine bakmak gerekir. Bu konudaki rakamlara bakıldığında (M.HESAPÇIOĞLU 1989, s.217), özel öğretim kurumlarınca arz edilen eğitim kapasitesinin arzedilen toplam kapasitenin ancak % 2'si civarında olduğu görülür. Bu sonuç Türkiye'de eğitim hizmetinin bir kamu endüstrisi olayı olduğunu ve kamuya finanse edildiğini göstermektedir. Kamu sektörü, kendisine ait diğer kamu görevlerinin yanına bir kamu görevi olan eğitim hizmetini finanse etmek için başta vergi gelirlerine, daha sonra da sırasıyla dış borçlanma gibi diğer kaynaklara başvurmaktadır. Türkiye'de millî eğitimin finansman kaynakları aşağıdaki gibi maddeleştirilebilir:

1. genel ve katma bütçelerden (= konsolide bütçe) ayrılan pay.
2. genel ve katma bütçeler dışında eğitime ayrılan kaynaklar.

Bu kaynaklar şunlardır:

(a) 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 76/b, 76/d, 76/f maddelerine göre oluşan kaynaklar (vergi).

(b) 3308 sayılı Çıraklık ve Meslekî Eğitim Kanunu'nun 32. maddesi uyarına oluşan fon (vergi).

(c) 3418 sayılı "Eğitim Gençlik Spor ve Sağlık Hizmetleri Kanunu" nun 2. maddesi uyarınca alınan vergi.

(d) döner sermaye işletmelerinden elde edilen gelirler.

(e) dış krediler, burslar, bağışlar.

(f) halk katkısı.

(g) Dernekler Kanunu hükümlerine göre sağlanan gelirler.

(i) yüksek öğretimde öğrenci harçları (1984-1985) ders yılından itibaren).

Eğitim finansmanı sorunu 12 Eylül 1980 den sonra ekonomide dışa açılma politikası çerçevesinde özel bir yer işgal etmiştir. 1986'lı yıllara gelindiğinde Millî Eğitim Bakanlığı içinde ortaöğretimin "paralı" olup olamayacağı tartışmaları başlamıştır. Zamanın Millî Eğitim Bakanı Metin Emiroğlu bu konuda bir rapor hazırladığını bildirmiştir. Ortaöğretimin paralı olup olmaması konusunda o yıl oluşan ilk öneriler şöyledir:

"Her yıl artan öğrenci sayısı ve eğitim harcamalarını karşılamak giderek güçleşiyor. Bu nedenle öğrencilerden harç alınabilir. Ancak bunun nasıl sağlanacağı ortaya konulmalı.

Ortaöğretim bünyesinde vakıflar kurulabilir.

Varlıklı ailelerden başlanarak, gücü oranında velilerin eğitim-öğretim masraflarına katkıları sağlanabilir. Ancak veli ve öğrencilerin durumlarının nasıl saptanacağı belirlenmeli.

Bazı okullarda ya da özellikle Anadolu Liselerinde pilot uygulamalar başlatılabilir" (Ü.ASLANBAY 1986, s.7).

1987 yılında dünya Bankası'nca Türk eğitim sistemi hakkında 5 ciltlik bir inceleme yayınlandı. Rapor, Türk eğitim sisteminin içinde bulunduğu malî krize işaret ediyor ve öncelikle bu alana ayrılan kaynakların artırılması gerektiğini vurguluyor. Buna ek olarak özel sektörün eğitime girmesinin daha fazla teşvik edilmesi gerektiği belirtiliyor. Raporların "okullarda ve üniversitede paralı öğretim" başlıklı bölümünde de paralı öğretim ve harçların artırılması öneriliyor:

"Anadolu ve fen liselerinde değişken giderlerin yüzde yirmisinin, tüm ortaöğretim kurumlarında ise yüzde 5' ini karşılayacak düzeyde bir harç uygulaması başlatılmalıdır. Parası olanlardan alınan paralarla, parasız çocukların sistem dışında kalmasını engellemiş olursunuz. Yoksul çocuklar parayı nasıl ödeyecek diye düşünmeyin, Türkiye niçin yoksul diye ilgilenin. Bunun tek cevabı vardır: Türkiye eğitim yatırımlarına ayırdığı ödeneğin çok düşük olmasından yoksul kalmıştır. Bunu çözmek gerekir" (GÜNEŞ 1987, s.9).

"Halen Üniversite öğrencilerinden alınan 40 bin lira ile 100 bin lira arasındaki harçlar bir kat arttırılarak 80-200 bin TL düzeyine getirilebilir. Harç kredilerinin faizleri de arttırılmalıdır" (N.PEKEL 1987, s.9).

Metin Emiroğlu'ndan son Millî Eğitim Bakanı olan Hasan Celal Güzel zamanında da ortaöğretimin ve yükseköğretimin paralı hale getirilmesi konusundaki tartışma devam etmiştir. Bunun harçlar şeklinde mi, okul aile birliklerine yapılacak demeler biçiminde mi ya da karne satışları yoluyla mı olacağı tartışılmıştır (S. ÖZTÜRK 1988, s.19; GüNEş 1988, s.10). İlköğretim anayasaya göre parasız ve mecburî olduğundan, tartışma dışı tutulmaktadır.

Ortaöğretimin paralı olması ile ilgili şu ana kadar süren tartışmaların bir genel değerlendirmesini yaptığımızda şöyle bir sonuca varıyoruz: Türkiye'de ortaöğretimde paralı ğretim konusunda henüz bir finansman modeli oluşturulmamış ve kavramlaştırılmamıştır.

Yükseköğretimde olaya baktığımızda, bu ğretim kademesinde paralı ğretim konusunda bir kavramlaşmanın oluştuğunu görüyoruz. Bilindiği gibi, 4 Kasım 1981 tarihinde kabul edilen 2547 sayılı Yüksek ğretim Kanununun 2880 sayılı Kanunla değişik 46. maddesi ile yüksek ğretim öğrencilerinden devam ettikleri öğrenim dalları dikkate alınarak maliyet bedelinin en çok beşte biri oranında olabilecek biçimde harç ödemek zorunda oldukları, yani, maliyet bedeline katılmaları öngörülmüştür. Burada bir kısmî finansman söz konusudur. Üniversite yönetim çevreleri harçların arttırılması gerektiğini zaman zaman dile getirmişlerdir (GüNEş 1988, s.10). 1986 yılında yılında başlayıp 1990 yılı başında bitirilen MEB, DPT ve YK n ortaklaşa hazırladıkları "Yüksek ğretim Gelişme Planı" yükseköğretimde hakikî bir kısmî paralı yüksek ğretim modeline geçilmesini önermiştir. Raporda niversite bir "ticarî işletme" olarak algılanmıştır (H.AYGİN, 9 Mayıs 1990, s.1 ve 17; H.AYGÜN, 10 Mayıs 1990, s.9). Daha sonra Hükümet'in bu raporun önerilerini benimse-diğini görüyoruz.

Bakanlar Kurulu, 11 Nisan 1990 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanan 418 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 2547 sayılı Yüksek ğretim Kanunu'nun yukarıda adı geçen 46. maddesini aşağıdaki gibi değerirmiştir:

"Yükseköğretim kurumlarında carî hizmet ödenekleri (ğrencilere yapılacak sosyal transfer ödemeleri dahil) ğrenci başına tespit edilir. Bu miktarın her yıl Bakanlar Kurul'nca belirlenecek kısmi ilgili yüksek ğretim kurumuna ödenmek üzere öğrenciye verilir. Geri kalan kısmı ğrenci tarafından karşılanır. Devletçe karşılanacak kısım % 50'den az olamaz. Öğrenci başına carî hizmet denegi, ğrenim dallarının nitelikleri ve süreleri ile yüksek ğretim kurumlarının özellikleri gözönünde tutularak farklı miktarlarda tespit edilebilir" (BAKANLAR KURULU, 11

Nisan 1990, s.28). Bakanlar Kurulu, aynı değişiklikte, öğrencilerin kredi alma durumlarını, ikinci defa yüksek öğrenim görenlerin durumlarını, sınıf tekrar edenlerin durumlarını, vakıflar tarafından kurulacak üniversitelerin durumlarını, yabancı uyruklu öğrencilerin durumları gibi hususları da düzenlemiştir. Bu değişiklikte yeni olan üç husus vardır. Bunlardan ilki 46. maddenin ilk biçiminde geçen "harç" sözcüğünün burada "carî hizmet ödeneği" ne dönüşmüş olmasıdır. Hukukcular bu carî hizmet ödeneği'nin tartışmalı olduğunu belirtiyorlar (Cumhuriyet, 24.5.1990, s.20).

Değişiklikteki ikinci yenilik öğrencinin ödeyeceği miktardır ve bu miktarın carî hizmet ödeneğinin % 50'si kadar olabileceğidir. Üçüncü ve önemli değişiklik, carî hizmet ödeneğine (maliyetine) devletin katılımı olarak belirlenen miktarların, Maliye ve Gümrük Bakanlığı adına bütçe dairesi başkanlıklarınca ilgili üniversiteye iletilmek üzere öğrenciye çek olarak verilmesidir (BAKANLAR KURULU, 1 Eylül 1990, s.2). Bu da eğitim kuponu demektir. Nitekim Nisan 1991'e gelindiğinde TBMM 3.4.1991 tarih ve 3708 sayılı "2547 Sayılı Yüksek Öğretim Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi, Bu Kanuna dört Madde Eklenmesi ve Bir Ek Maddesinin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kanun" u (TBMM 1991) kabul etmiştir. Bu kanun yüksek öğretimde finansman konusunda bir adım daha ileri giderek, Yüksek Öğretim Kurulu'nun olumlu görüşü alınmak suretiyle, Millî Eğitim Bakanlığı'nın önerisi üzerine uygun görülen üniversitelere Bakanlar Kurulu kararıyla özel statü verilebileceğini belirtmiştir. Bu üniversitelerin gelirleri, öğrenci başına gerçek maliyete göre tespit edilen öğrenim ücretidir. Bu ücretin bir kısmı devlet, diğer kısmı öğrenciler tarafından karşılanır ve bu kısmı devlet öğrencilere çek olarak verir ve öğrenciler de bu çeki kayıtlı oldukları üniversitelerin işletme hesabına verirler. Görüldüğü gibi, örtülü bir biçimde kanunun ruhunda öğrencilerin ellerindeki çek ile çeşitli kurumlar arasında seçim yapabilecekleri düşüncesi vardır. Hükümet 1990-1991 öğretim yılı yüksek öğretim kurumlarının carî hizmet maliyetlerine devlet ve öğrenci tarafından yapılacak katkının tutarlarını belirlemiş ve yayınlamıştır (BAKANLIK KURULU, 1 Eylül 1990, s. 1-4). Bu tutarlara baktığımızda önce toplam carî hizmet maliyetlerinin gerçek maliyetleri yansıtmadığını, ikinci olarak devlet katkısının fakülteler/bölümler itibariyle %1'den %42'ye kadar değiştiğini ve bunun neye göre belirlendiğinin belli olmadığını. Hükümetin, 1990-1991 öğretim yılı için toplam carî hizmet maliyetini %99 oranında sübvansetmeyi ve öğrencilerden milyonlarca lirayı bulan öğrenim bedeli alınmasına ise ileriki yıllardan aşamalı olarak geçeceği belirtilmiştir (H. AYGÜN, 24.5.1990, s.20).

Özet olarak söylenirse, "paralı öğretim", "eğitimde kısmî finansman" konularında tartışma hem ortaöğretim hem yüksek öğretim düzeyi için devam etmektedir (H. AYGÜN, 12.5.1990, s. 10; H. AYGÜN, 22 Mayıs 1990, s.20; Y. ŞİMŞEK, 1990, s.8; H. AYGÜN, 24. Mayıs 1990, s.20; Cumhuriyet, 24.5.1990, s.8). Bu tartışmalarda özellikle yüksek öğretim düzeyi için belirtilen bu kısmî finansmanın yararları olarak şunlar belirtilmiştir:

- üniversitelerarası rekabet.
- öğrencilerin toplam öğrenim maliyeti konusunda bilinçlenmeleri ve öğrenim davranışlarını buna uygun olarak düzenlemeleri.
- üniversitelerin kaynaklarının artması.
- üniversitelerde verimlilik artması.
- öğrencinin teşvik edilmesi.
- öğrencilerin yönlendirilmesi.

Getirilen yeni sisteminin kamu oyuna yansıyan olumsuz yönleri de şöyle özetlenebilir:

- paralı öğretimden dolayı üniversiteye talebin azalması.
- sınıflı, ayrıcalıklı bir toplum yaratılması tehlikesi.

Eğitim finansmanı konusunun eğitimcilerimiz, özellikle eğitim ekonomistlerimiz, eğitim plâncılarımız tarafından ayrıntılı olarak tartışılmasının gerektiğine inanıyoruz.

Yararlanılan Kaynaklar

- ÂDEM, M., Kalkınma Plânlarımızda Eğitimimizin Hedefleri ve Finansmanı, (A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 109), Ankara 1982.
- AKALIN, G., Yüksek Öğretim Karma Malına Maliyet-Fayda Analizinin Uygulanması, (A.Ü. SBF Yayınları No: 444), Ankara 1980.
- ASLANBAY, Ü., "Paralı Öğretim Gündeme Geldi". Cumhuriyet, 29 Ekim 1986, s.7
- AYGÜN, H., "YÖK'ün Eli Öğrencinin Cebinde". Cumhuriyet, 9 Mayıs 1990, s.1 ve 17.
- AYGÜN, H., "Üniversiteler Şirketleşiyor". Cumhuriyet, 10 Mayıs 1990, s.9.
- AYGÜN, H., "Paralı Öğretim Tartışması". Cumhuriyet, 12 Mayıs 1990, s.10.
- AYGÜN, H., "Paraversite Eğitimi". Cumhuriyet, 22 Mayıs 1990, s.20.
- AYGÜN, H., "Borç Öğrencinin Kamçısıdır". Cumhuriyet, 24 Mayıs 1990, s.20.
- BAKANLAR KURULU, "Karar Sayısı: KHK/418: Memurlar ve Diğer Kamu Görevlileri İle İlgili Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname". Resmî Gazete, 11 Nisan 1990, Sayı: 20489, s.23-30.
- BAKANLAR KURULU, "Bakanlar Kurulu Kararı: Karar Sayısı: 90/680: Yüksek Öğretim Kurumlarında Carî Hizmet Ödeneklerinin Tespitine Dair Esaslar". Resmî Gazete, 1 Eylül 1990, Sayı: 20622, s.1-14.
- Center for the Studie of Publik Policy, Education Vouchers. A report on financing elementary education by grants to parents, Cambridge (Mass.) Dez. 1970.
- FRIEDMAN, M., Kapitalizm ve Özgürlük, Altın Kitaplar, İstanbul 1988.
- HESAPÇIOĞLU, M., Eğitim Plânlaması ve Yönetim, (M.Ü Yayın No: 472), İstanbul 1989.
- "Günalp: 'Öğrenci Harçları Arttırılsın'". GÜNEŞ, 11 Şubat 1988, s.10.
- "GÜZEL: 19 Trilyon Lâzım". GÜNEŞ, 21 Şubat 1988, s.10.

- MÄDING, H., "Finanzierung des Bildungswesens". In: M.BAETHGE/ K.NEVERMANN (Ed.), Enzyklopaedie Erziehungswissenschaft. Bd 5: Organisation, Recht und ökonomie des Bildungswesens, Klett-Cotta, Stuttgart 1984, s.259-279.
- ÖZTÜRK, S., "Alfabeye 'Paralı' Başlangıç". Hürriyet, 25 Ocak 1988, s.19.
- PEKEL, N., "Eğitiminizi Özelleştirin". Tercüman, 9 Şubat 1987, s.9.
- "Sınıflı Toplum Yaratılıyor". Cumhuriyet, 24 Mayıs 1990, s.8.
- ŞİMŞEK, Y., "'Paralı Üniversite' Sisteminde Kargaşa". Tercüman, 22 Mayıs 1990, s.8.
- TBMM, "2547 Sayılı Yüksek Öğretim Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi, Bu Kanuna Dört Ek Madde Eklenmesi ve Bir Ek Maddesinin Yürürlükten Kaldırılmasına dair Kanun. Kanun No: 3708, Kabul Tarihi: 3.4.1991". Resmî Gazete, 9 Nisan 1991, Sayı: 20840, s. 1-4.
- "Türk Eğitimi Çağdışı". GÜNEŞ, 16 Mart 1987, s.9.
- VOGEL, J.P., "Bildungsgutschein - eine Alternative der Bildungsfinanzierung". Neue Sammlung, 12 (1972) 6, s.514-527.